315345 ـ وقت نزول سورۀ «فاتحه»

سوال

سورۀ فاتحه کی نازل شده است؟ آیا پس از فرض نماز بر مردم نازل شده یا قبل از آن؟ فقط همین را می‌خواهم بدانم.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولا:

سورۀ فاتحه بنابر سخن اکثر علما، سوره‌ای است مکی. علما برای مکی بودن این سوره به اموری استدلال می‌کنند از جمله:

۱ـ ادلۀ صحیح مبنی بر این قول به کثرت وارد شده است، از جمله این سخن الله متعال که می‌فرماید:

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ [حجر: ۸۷]

(به راستی به تو سبع المثانی و قرآن بزرگ را عطا کردیم).

این آیه در سورۀ حجر است که به اتفاق یک سورۀ مکی است و پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ این «سبع المثانی» را سورۀ فاتحه تفسیر کرده است، بنابراین سورۀ فاتحه باید در مکه نازل شده باشد.

۲ـ نماز در مکه فرض شده و نماز بدون سورۀ فاتحه درست نیست. بلکه حتی برخی از علما بر این باورند که سورۀ فاتحه اولین سوره‌ای است که نازل شده اما این قول ضعیف است.

ابن تیمیه ـ رحمه الله ـ می‌گوید: «فاتحه الکتاب بدون شک در مکه نازل شده است... و سخن کسانی که گفته‌اند این سوره در مدینه نازل شده بدون شک خطاست» (مجموع الفتاوی: ۱۷/ ۱۹۰ ـ ۱۹۱).

گروهی از محققان مانند ابن تیمیه و ابن کثیر و ابن حجر و بیضاوی و کواشی و دیگران، مکی بودن سورۀ فاتحه را ترجیح داده‌اند.

نگا: «المكي والمدني» عبدالرزاق حسين (۱/ ۴۴۶ ـ ۴۶۸).

ثانیا:

قرطبی در «الجامع لأحکام القرآن» (۱/ ۱۱۵) می‌گوید: «اختلافی در این نیست که فرض شدن نماز در مکه بوده است و هرگز محفوظ نیست که در اسلام نمازی بدون الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ بوده است. سخن رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ که می‌فرماید: «بدون فاتحه الکتاب، نمازی نیست» دال بر این قول است و این خبری است دال بر حُکم (یعنی حکم نماز بدون فاتحه را بیان می‌کند) نه بر ابتدا، والله اعلم».

والله اعلم.